

БАЙЖИГИТОВА А.А., АБДИМАЖИТ КЫЗЫ Г., ЗАМАЛЕТДИНОВА С., ТАИРОВА Ф.У.

И.К. Ахунбаев атындагы КММА

БАЙЖИГИТОВА А.А., АБДИМАЖИТ КЫЗЫ Г., ЗАМАЛЕТДИНОВА Г.С., ТАИРОВА Ф.У.

КГМА имени И.К. Ахунбаева

BAIZHIGITOVA A.A., ABDIMAZHIT KYZY G., ZAMALETDINOVA G.S., TAIROVA F.U.

KSMA named after I.K. Akhunbayev

АНГЛИС ТИЛИН ҮЙРӨНҮҮДӨГҮ КӨЙГӨЙЛӨР

ПРОБЛЕМЫ ИЗУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

PROBLEMS WITH LEARNING ENGLISH

Кыскача мнөздөмө: Чет тили катары англис тилин үйрөнүүнүн ийгилиги: методдордон, мугалимден, окуучулардын иш-аракеттеринен жана чөйрөдөн кээ каранды. Мындан тышкары, англис тилин үйрөнүүчүлөр жакшы иш-аракеттер планына ээ болушу керек жана тилди үйрөнүүдөгү кыйынчылыктарды жеңүү үчүн ар кандай ыкмаларды колдонушу керек, мисалы: практикада англис тилинде сүйлөгөндөр менен байланыш түзүү, тилге жакшы мамиле кылуу ж.б.

Аннотация: Успех изучения английского языка как иностранного зависит от методов преподавания, квалификации преподавателя, деятельности учащихся и взаимодействия с окружающей средой. Кроме того, изучающие английский язык должны иметь хороший план действий и использовать различные методы для преодоления трудностей в изучении языка, такие как: установление контакта с носителями английского языка на практике, мотивированное отношение к языку и др.

Abstract: Learning success of English as a foreign language depends on methods, teacher, student activities and environment. In addition, English language learners should have a good plan of action and use different methods to overcome the difficulties in learning the language, such as: making contact with English speakers in practice, having a good attitude towards the language, etc.

Негизги сөздөр: чет тилин үйрөнүү; кыйынчылыктар; грамматика; үйрөнүү ыкмалары.

Ключевые слова: изучение иностранного языка; трудности; грамматика; методы обучения.

Keywords: learning a foreign language; difficulties; grammar; teaching methods.

Дүйнө жүзүндөгү көптөгөн өлкөлөрдө эл аралык деңгээлде эң кеңири колдонулган **англис** тили: билим берүү, медицина, бизнес, туризм ж.б. Бул тилди колдонуучулардын саны күн сайын өсүүдө. Бирок, адамдар бул тилди үйрөнүүдө жана өздөштүрүүдө көптөгөн кыйынчылыктарга **үч** болушат.

Бул макалада англис тилин чет тили катары үйрөнүүдөгү кыйынчылыктардын себептери каралып, студенттер үчүн англис тилин эркин сүйлөө үчүн пайдалуу боло турган эң натыйжалуу стратегиялар аныкталат. Чынында эле, бүгүнкү күндө бул тилди үйрөнүү абдан маанилүү, анткени англис тили көптөгөн тармактарда колдонулган эл аралык тил.

Изилдөөлөр көрсөткөндөй, окуучунун аракети тилди үйрөнүүгө чоң мааниге ээ, анткени окуучулардын позитивдүү маанайы тилди үйрөнүү процессине түздөн-түз таасирин тийгизет.

Бул макалада тил үйрөнүү боюнча көптөгөн суроолорго жооп берилет, мисалы:

- 1) Окуучулар эмне үчүн чет тилин үйрөнүүдө кыйынчылыктарга кездешет?
- 2) Чет тилин үйрөнүүдө кандай кыйынчылыктар болушу мүмкүн?
- 3) Англис тилин үйрөнүү менен байланышкан кыйынчылыктарды кантип жеңсе болот?

Биринчиден, англис тилин үйрөнүү үчүн негизги мотивдерди аныктоо керек. Алардын арасында төмөнкү себептер бар:

- Англис тилин билүү жеке максаттарга ээ, мисалы, чет өлкөдөгү адамдар менен

ийгиликтүү баарлашуу, ошондой эле карьералык эсүү үчүн абдан пайдалуу.

- Когнитивдик энүгүү – бул чет тилде сүйлөө жөндөмдүүлүгүнө ээ адамдар чыгармачыл жана креативдүү ой жүгүртүп, акыл-эси активдүү болуп, маселелерди натыйжалуу жана тез чечет дегенди билдирет.

- Коомдук артыкчылыктар – англис тилин билген адамдар дүйнөлүк коомчулукка тартылган.

Бул мотивдерден тышкары, экинчи тилди билүү студенттерди күнүмдүк милдеттерин аткарууда талыкпай эмгектенүүгө жана алардын жөндөмдүүлүктөрүнө ишенүүгө түрткү берүүчү каражат экенин белгилей кетүү керек.

Англис тилин үйрөнүүдөгү кыйынчылыктар: Чет тилин үйрөнүү узак жана татаал процесс, анткени студенттер жаңы тилдин бардык аспектилерин, мисалы, тилдин грамматикалык түзүлүшүн жана маданиятын эздөштүрүшү керек. Дүйнө жүзү боюнча көптөгөн адамдар англис тилин үйрөнбөштөшү жана ошол эле учурда тилдик жана маданий кыйынчылыктарга туш болушат. Бардык кыйынчылыктар студенттерге тоскоолдуктарды жаратып, тил үйрөнүүгө таасирин тийгизет [1].

Ошентип, бул макалада студенттер англис тилин үйрөнүп баштаганда туш болгон негизги кыйынчылыктарды ачып берет. Чет тилин үйрөнүүдө негизги кыйынчылыктар:

1. Максаттуу тилге которууда баштапкы тилдин структурасын колдонуу.

Баштапкы тил – бул эне тили, максаттуу тил – чет тили. Бардык тилдердин өзүнүн грамматикалык жана лексикалык түзүлүштөрү бар. Ошентип, англис тилин үйрөнүүчүлөр анын структуралары менен тааныш болушу керек. Себеби тилдин түзүлүшүнүн үйрөнүүгө чоң таасири бар. Эгерде окуучулар туура эмес грамматикалык түзүлүштү колдонсо, бул баарлашууда бүдөмүк жана түшүнбөстүккө алып келет. Ал эми кээ бир окуучулар бул маселеге жетиштүү көңүл бурушпайт, ошондуктан окуу натыйжа бербейт. Мисалы, англис тилинин түзүлүшү түрк же араб тилинин түзүлүшүнөн таптакыр башкача [2].

2. Маданий айырмачылыктар.

Маданият – бул тарыхы, тили, мурасы менен белгилүү бир жамаатка таандык болуу сезими. Дээрлик ар бир коомдун аны башка коомдордон айырмалап турган өзүнүн маданияты бар. Жаңы тилди үйрөнүүдө маданияттын ролун эске албай коюуга болбойт, анткени кээде студенттер чет тилдин лексикасы жана башка аспектилери жөнүндө баарын билишет; бирок, алар кээ бир сөз айкаштары эмнени билдирерин туура түшүнбөй калышы мүмкүн, ошондуктан маданий маалымат абдан маанилүү. Демек, мисалы, орус тилинен алсак, "Не стой над душой" деген сөздүн маанисин түшүндүрүү кыйын болот, анткени сен кантип өз жаныңдан жогору тура аласың? Мындан тышкары, кыргыз, орус жана англис тилинде эквивалент боло албаган көптөгөн сөздөр бар, мисалы, орус тилинде «тоска» «emotional pain» же «melancholy» деп айтылса да, Набоков англис тилиндеги бир дагы сөз анын маанисин толук бере албайт деп эсептеген. Меланхолияны —a feeling of spiritual suffering without any particular reason («душевные страдания безо всякой очевидной на то причины», кыргыз тилинде «жандын билинбеген азабы... бүдөмүк тынчсыздануу, кусалык») же —the indistinct pain of the soul... vague anxiety, nostalgia, amorous longing («боль и метания души... смутное беспокойство, ностальгия, любовные переживания», кыргыз тилинде —жандын оорушу жана ыргытуу... бүдөмүк тынчсыздануу, ностальгия, сүйүү тажрыйбалары) деп мүнөздөсө болот.

3. Акцент.

Англис тилин үйрөнгөндөр дуушар болушу мүмкүн болгон дагы бир кыйынчылык - акцент. Акцент – бул сөздөрдүн айтылыш ыкмасы. Англис тилинде америкалык, британиялык, австралиялык, канадалык ж.б. сыяктуу ар кандай акценттер бар. Акценттин түрлөрү англис тилин үйрөнгөндөр үчүн көйгөйлөрдү жаратышы мүмкүн.

4. Сленг жана оозеки тил.

Сленг – расмий эмес тилде колдонулган сөз айкаштары. Англис тили көптөгөн жаргон жана оозеки сөз айкаштарынан турат; Бул англис тилин үйрөнүүчүлөр туш болгон дагы бир кыйынчылык, анткени студенттер көбүнчө жаргон жана оозеки сөз айкаштарын жабуу кыйынга турат.

5. Жеке факторлор.

Тилди үйрөнүүнүн натыйжасына чоң таасир этүүчү негизги факторлордун бири – бул жеке фактор. Кээ бир англис тилин үйрөнүүчүлөр процесстин башталышында тилге терс мамиле кылышат, бул мотивациянын жетишсиздигине, өзүнө ишенбөөчүлүккө, стресске,

тынчсызданууга жана баарлашууда ката кетирүүдөн коркууга алып келиши мүмкүн. Бул сезимдер терс көз караштарды жаратып, окуучулар тилди туура үйрөнө албай калышат. Тилди үйрөнүүдө студенттер терс көз караштардан оолак болушу керек, анткени алар тилге карата бурмаланган көз карашты жаратат.

6. Курчап турган чөйрө.

Окуучулар тилди үйрөнүп жаткан окуу мейкиндигинин атмосферасы абдан маанилүү. Тилди үйрөнүүдө билим берүү атмосферасы жана үйрөнүү учурундагы өз ара аракеттенүү эркиндиги өлчөмдө эске алынууга тийиш.

7. Грамматика жана лексика.

Грамматиканы жана лексиканы туура эмес колдонуу маектештердин ортосунда түшүнбөстүктөргө алып келет. Англис тилинде грамматикалык эрежелердин татаал системасы бар. Грамматиканын татаалдыгы окуучуларга грамматикалык чактарды туура колдонууну кыйындатат. Белгилүү болгондой, грамматикалык жактан туура эмес түзүлгөн сүйлөм адресатка туура эмес кабарды жеткирет. Грамматика билдирүүнүн маанисин өзгөртөт, ошондуктан студенттер грамматикалык эрежелерди эздөштүрүүлөрү керек, анткени англис тилинин грамматикасы кээде эне тилинде сүйлөгөндөр үчүн да кыйындай сезилет. Англис тилин үйрөнгөндөр кээде англис грамматикасын колдонууда кыйынчылыктарга туш болушат; алар эрежелерди билишет, бирок аларды туура колдоно алышпайт. Бирок, англис тилинде сөздөр көп мааниге ээ жана контекстке жараша маанилер өзгөрүп, окуу процессин ого бетер татаалдаштырат [3].

8. Айтылышы.

Окуучулардын дагы бир көйгөйү – тилдеги сөздөрдүн туура айтылышы. Тил үйрөнүүчүлөргө үндөрдү эне тилинде сүйлөгөндөрдөй айтуу кыйынга турса да, алардан сөздөрдү туура айтуу күтүлөт.

Мындан тышкары, айтылыш окуучунун эне тили менен тыгыз байланышта, анткени, балким,

кээ бир тыбыштар окуучунун эне тилинде жок болуп, кыйынчылыктарды жаратат.

Тил көндүмдөрүн өркүндөтүү жолдору англис тили негизги төрт аспектиден турат: окуу, угуу, сүйлөө жана жазуу. Алардын ар бирин үйрөнүү убакытты жана күчтү талап кылат. Төмөнкү бөлүмдөр студенттер бул көндүмдөрдүн ар бирин кантип өркүндөтө аларын деталдаштырат [4].

9. Угуу чет тилин үйрөнүүдө кулак аркылуу маалыматты кабыл алуу абдан маанилүү. Англис тилин угуу жөндөмүңүздү жакшыртуунун ыкмалары:

1. Англисче ырларды угунуз.
2. Англис тилиндеги кыска аңгемелерди угунуз.
3. Радио жана телекөрсөтүү аркылуу англис тилиндеги жаңылыктарды угунуз

(англис тилинде сүйлөгөндөр алып баруучу катары).

Угуу тил үйрөнүүдө негизги көндүм болуп саналат, анткени бул жөндөмсүз студенттер эч качан натыйжалуу баарлашууга үйрөнө алышпайт.

10. Сүйлөө жөндөмдүүлүгү.

Сүйлөшүү – англис тилиндеги дагы бир маанилүү жөндөм. Сүйлөө тилди сүйлөшүү максатында оозеки колдонууну билдирет. Окумуштуулар сүйлөө көндүмдөрүн жакшыртуу үчүн бир нече ыкмаларды сунушташат, мисалы:

- 1) Эркин жана эркин сүйлөөгө ээ болуу үчүн группалык англис тили курстарына кошулуңуз. (Окуучулар бири-биринен уялбастан каталарын оңдоп алышат.)
- 2) Мугалимдин да ролу чоң; Окуучуларды англисче сүйлөөгө кызыктыруу зарыл.
- 3) Ылайыктуу чөйрө түзүлүшү керек, анткени ал тилди үйрөнүүдө оң натыйжаларды берет, себеби окуучулардын көбү сүйлөп жатканда өзүн чектелүү сезишет, бул сүйлөө жөндөмүнүн өнүгүшүнө тоскоол болот.
- 4) Презентацияларды жана дебаттарды англис тилинде өткөрүү.

11. Окуу чеберчилиги.

Окуу – бул сиздин сөз байлыгыңызды байытуучу жана тилди түшүнүүнү жакшыртуучу дагы бир англис тили. Төмөнкү кадамдар окуу жөндөмүңүздү жакшыртууга жардам берет:

- 1) Окуганда жаңы сөздөргө көңүл бурууга аракет кылуу.
- 2) Сизди кызыктырган темалар тууралуу англис тилинде окуңуз.
- 3) Кыска аңгемелерди жана балдар китептерин окугула, анткени алар тил үйрөнүүнүн алгачкы баскычтарында сөз байлыгын жакшыртуунун жакшы жолу.

12. Жазуу.

Жазуу – тил үйрөнүүнүн жыйынтыгына таасир этүүчү маанилүү тил жөндөмү; кайталоодон

жана узун сүйлөмдөрдөн качуу; Окуучулар эздөрү түшүнгөн сөздөрдү жана сөз айкаштарын ~~нда~~ колдонуудан пайда алышат. Төмөнкү ыкмалар студенттерге жазуу көндүмдөрүн жакшыртууга жардам берет:

- 1) Орфографиялык эрежелерди сактаңыз.
- 2) Англис тилиндеги аббревиатураларды үйрөнүңүз.
- 3) Тыныш белгилери англис тилинде да маанилүү, анткени алар маанини өзгөртөт.
- 4) Жазуу жөндөмүңүздү өркүндөтүү үчүн эссе жана аңгемелерди жакшы жазыңыз. Сабактан тышкары окуу үчүн берилген тексттердин үстүнөн иштөө.

Чет тилиндеги кесиптик багыттагы тексттер өзүнүн негизги милдетинен маалыматтуулуктан сырткары жалпы жана тематикалык сөздүк корду толуктоого жардам берет, англис тилиндеги сөздөрдү жана сөз айкаштарын туура айтууга машыктырат, текстте жолугуучу типтүү мисалдарды талдоо менен, англис тилинин грамматикасынын эрежелерин бышыктайт жана аларды эске тутуп калуу үчүн кайра-кайра кайталоо оозеки сүйлөө ыкмаларынын өсүшүнө өбөлгө түзөт.

Студенттердин өз алдынча иштөөсү окуп үйрөнүүгө даярдык көрүүнүн эң маанилүү бөлүгү болуп эсептелет. Аны акырындык менен теориялык булактарды окуп үйрөнүүдөн баштоо зарыл, биринчи кезекте, окуу эрежелерин, сүйлөмдөрдүн ар кандай түрлөрүн куруунун негиздерин, көмөкчү сөз түркүмдөрүн өздөштүрүү керек. Окуу ыкмаларын өздөштүрүү үчүн үн чыгарып окууну көп жолу кайталоо талап кылынат жана ал адатка айланганга чейин, дайыма окуу эрежеси менен салыштырып, текшерүү керек. Текст менен иштөөдө жаңы сөздөрдү окууда сөздүккө кайрылып, анын айтылышына дал келер келбесин текшерүү зарыл. Ар кандай окуу китебиндеги берилген тексттер жана түшүндүрмөлөр эң маанилүү ролду ойнойт. Көптөгөн колдонулуп жүргөн окуу куралдарындагы тексттер ар бир сабакка ылайыкташтырылган сөздөр менен камсыздалган [9].

Сабактан тышкары окуу үчүн берилген тексттер окууга жана сөздүктүн жардамы менен которууга багытталган. Анын максаты өз алдынча окуу жөндөмдүүлүгүн арттыруу жана сөздүк корду байытуу, кругозорду кеңейтүү, студенттин маданий деңгээлин жогорулатуу. Текст менен иштөө, студенттин алдына койгон максатына жараша, окуунун ар кандай түрлөрүн чебер өздөштүрүүгө мүмкүнчүлүк берет.

Англис тилин үйрөнүү көптөгөн факторлорду камтыган татаал процесс. Жыйынтыктап айтканда, англис тилин чет тили катары үйрөнүүнүн ийгилиги методдордон, мугалимден, окуучунун ишинин натыйжасынан жана чөйрөдөн көз каранды экенин айтуу керек. Акыркысы маанилүү роль ойнойт, анткени ал мугалимди класста ыңгайлуу шарттарды камсыз кылууга милдеттендирет. Мындан тышкары, англис тилин үйрөнүүчүлөр жакшы иш-аракеттер планына ээ болушу керек жана тилди үйрөнүүдөгү кыйынчылыктарды жеңүү үчүн ар кандай ыкмаларды колдонушу керек, мисалы, практика, англис тилинде сүйлөгөндөр менен байланышуу, тилге жакшы мамиле кылуу ж.б.

CLIL технологиясы (Content and Language Integrated Learning же предметтик-тилдик интеграцияланган окутуу) – предметтерди изилдөө менен тил үйрөнүүнү айкалыштырган окутуу методологиясы. Студенттер предметтерди англис тилинде тапшырышат, бул аларга тилди жана предметтик жөндөмдөрдү өнүктүрүүгө жардам берет. CLIL технологиясы чет (англис) тилин үйрөтүүдөгү эң кызыктуу жана акыркы мезгилде кеңири тараган ыкмалардын бири. CLIL технологиясы термин катары 1994-жылы Дэвид Маршалл тарабынан формулировкаланган, чындыгында бул ыкма байыркы замандан бери колдонулуп келген жана учурда көптөгөн мугалимдер бул ыкма өзүнүн расмий аталышын алган деп шектенбей эле колдонушат. Бул алардын критикалык ой жүгүртүүсүн, көйгөйлөрдү чечүү жана пландаштыруу жөндөмдөрүн өнүктүрүүгө жардам берет. Ошондой эле студенттердин социалдык көндүмдөрүн өнүктүрүүгө жардам берет. CLIL сабактарындагы топтук иш аларга кызматташууга үйрөнүүгө мүмкүндүк берет [8].

Чет тилдери боюнча. Чет тили факультетинин дипломун алган жогорку билимдүү деген адам, ошол алган билиминин негизинде чет тилинде эркин сүйлөй ала турган болуш керекпи же жокпу?

СССРдин убагынан келе жаткан чет тилин окутуу методикасы толугу менен өзгөртүлбөсө баягы эле жомок бойдон калууда. Чет тили факультетинен билим алып тил үйрөнсөм деп дилгир болгон балдар, кыздардын 5%- 10% дык өз ийгилигин чет тилдер факультетине ыйгарып жүрүшөт. Чет тилин окутуу методикасын толугу менен өзгөртү жана өркүндөтүү

маселесинин чечилиши чет тилинде эркин сүйлөө жана ошол тилди эздөштүрүүгө чоң эбэлгэ болмок.

Колдонулган адабияттар

1. Астафурова В.Ю. Дифференцированный подход в обучении иностранному (английскому) языку // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук, 2015, № 10-3, с. 28-31. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/differentsirovannyy-podhod-v-obuchanii-inostrannomu-angliyskomu-yazyku/viewer> (дата обращения: 16.06.2022). [1]
2. Борщева О.В. Принципы отбора подкастов для обучения иностранному языку // Педагогика и психология образования, 2019, №3, с. 62-70. – Режим доступа: <http://pp-obr.ru/wp-content/uploads/2019/12/2019%E2%80%933%E2%80%9362.pdf> (Дата обращения: 18.06.2022).
3. Девдариани Н.В., Рубцова Е.В. Результаты и рекомендации по использованию онлайн- тренажера по обучению грамматике английского языка // Карельский научный журнал, 2020, № 4 (33), с. 56-59. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/rezultaty-i-rekomendatsii-po-ispolzovaniyu-onlayn-trenazhera-po-obucheniyu-grammatike-angliyskogo-yazyka> (дата обращения: 18.06.2022). [3]
4. Лихачева Т.Ю. Индивидуализация как средство реализации алгоритма успеха в обучении // Муниципальное образование: инновации и эксперимент, 2014, № 4, с. 36-38. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/individualizatsiya-kak-sredstvo-realizatsii-algoritma-uspeha-v-obuchanii> (дата обращения: 19.06.2022) [4]
5. Пушкарева Л.И. Поиск и изучение способов повышения познавательной деятельности на уроках английского языка // Иноязычное образование в довузовских образовательных организациях Министерства обороны Российской Федерации: традиции и инновации: материалы I науч.-практ. конф. по актуальным проблемам преподавания иностранных языков в довузовских образовательных организациях Министерства обороны Российской Федерации (Оренбург, 9-10 февр. 2017 г.): сб. ст. / под общ. ред. Л.С. Красноперовой, Ярославль, 2017, с. 25-30.
6. Учамбрина А.С. Проектная методика как один из эффективных средств в обучении английскому языку // Психологические и педагогические проблемы в системе непрерывного образования: сб. ст. по итогам Междунар. науч.-практ. конф. (Стерлитамак, 19 дек. 2017): в 2 ч. Стерлитамак, 2017, ч. 2, с. 161-164.
7. Касимов Б.К., Караева З.К. Чет тили сабагынан студенттердин эз алдынча иштөөсү боюнча методикалык кэрсэтимэ, 2019, с. 3-5.
8. Байчукеева Л.С., Райымбаева С.Б. Англис тили сабагында CLIL-технологиясын колдонуу // Ж. Баласагын ат. КУУнун Жарчысы, 2023, № 3(115), ISSN 1694-8033.
9. Солтонбеков Ж.Ж. Жогорку окуу жайларында билим берүүнүн сапатын жакшыртуунун, эңүктүрүүнүн негизги маселелери жана себептери // Ж. Баласагын ат. КУУнун Жарчысы, 2022, № 1(109), ISSN 1694-8033.